

Η αντιμετώπιση της κρίσης.

Τα οικονομικά προβλήματα δεν μπορούσαν να επιλυθούν με το υπάρχον σύστημα της κλειστής αγροτικής οικονομίας.

Οι λύσεις:

1. ανάπτυξη βιοτεχνίας και εμπορίου (Αθήνα)·
2. κατακτητικοί πόλεμοι και εδαφική επέκταση (Σπάρτη, Άργος, Ήλιδα)·
3. ίδρυση αποικιών (Κόρινθος, Μέγαρα, Χαλκίδα, Μίλητος συνδύασαν και τα 3).

Τα απομονωμένα τμήματα του ελληνικού κόσμου (Αρκάδες, Αιτωλοί, Ακαρνάνες, Ηπειρώτες, Μακεδόνες) διατήρησαν τη *φυλετική οργάνωση*.

Ο δεύτερος ελληνικός αποικισμός (8ος - 6ος αι. π.Χ.)

Ορισμός → Η αναγκαστική μετακίνηση ομάδας ανθρώπων, η εγκατάστασή τους σε άλλη περιοχή και η δημιουργία νέας πόλης - κράτους.

Διαφορές από τον α' αποικισμό → α) Η επιχείρηση ήταν οργανωμένη από τη μητρόπολη, β) η νέα πόλη - κράτος ήταν αυτόνομη και αυτάρκης, γ) οι σχέσεις με τη μητρόπολη ήταν χαλαρές ως ανύπαρκτες (σπάνια εχθρικές).

Αίτια δεύτερου ελληνικού αποικισμού.

1. Η *στενοχωρία* (αύξηση πληθυσμού + περιορισμένες καλλιεργήσιμες εκτάσεις).
2. Η έλλειψη μετάλλων και λοιπών πρώτων υλών.
3. Η αναζήτηση νέων αγορών.
4. Οι εσωτερικές πολιτικές κρίσεις, οι οποίες συνεπάγονταν την απομόνωση ομάδος πολιτών.
5. Η συσσώρευση γνώσεων για τις θαλάσσιες οδούς και τις περιοχές εγκατάστασης.
6. Ο ριψοκίνδυνος χαρακτήρας των Ελλήνων.

Χαρακτηριστικά δεύτερου ελληνικού αποικισμού.

1. Εξάπλωση των Ελλήνων στα όρια του τότε γνωστού κόσμου (Μεσόγειος + Εύξεινος Πόντος).
2. Περιορισμός της δραστηριότητας άλλων λαών (π.χ. των Φοινίκων).
3. Σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομία, την κοινωνία και την πολιτιστική εξέλιξη.

Οικονομία → α) Επέκταση της οικονομικής δραστηριότητας εκτός των ορίων των πόλεων - κρατών · β) ανάπτυξη του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα της οικονομίας (μεταποίηση, εμπόριο και υπηρεσίες) · γ) εμπόριο με κοπή και χρήση νομίσματος, δηλ. συναλλαγές με εμπορευματοχρηματικό χαρακτήρα.

Κοινωνία → Κοινωνικές συνέπειες λόγω οικονομικών μεταβολών: α) κρίση της αριστοκρατικής κοινωνίας και εξουσίας λόγω ανάρρησης των πολιτών που πλούτισαν από το εμπόριο · β) αύξηση της δουλείας λόγω ανάγκης για περισσότερα και φτηνότερα εργατικά χέρια (οι *αργυρώνητοι* δούλοι ως παράγων οικονομικής ανάπτυξης).

Πολιτισμός → α) Οι άποικοι μετέφεραν τα στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού στις νέες τους πατρίδες, π.χ. η διάδοση της γραφής και ειδικά του χαλκιδικού αλφαβήτου στους ιταλικούς λαούς · β) οι άποικοι αντάλλαξαν πολιτιστικά στοιχεία με τους γηγενείς πληθυσμούς (πολιτιστικοί πειραματισμοί).

Τα πολιτεύματα. Χαρακτηριστικά.

1. Η πόλη - κράτος ήταν ο βασικός θεσμός πολιτικής οργάνωσης.
2. Στο εσωτερικό της αναπτύχθηκαν ισχυρές κοινωνικές τάξεις, οι οποίες άσκησαν εξουσία.
3. Σε κάθε πόλη - κράτος ήταν διαφορετική η εξέλιξη του πολιτεύματος.

4. Θεωρητικά η εξέλιξη του πολιτεύματος ακολουθεί την εξής πορεία:

α) βασιλεία → β) αριστοκρατία → γ) ολιγαρχία → δ) τυραννίδα → ε) δημοκρατία.

α) βασιλεία → Παρακμή και πτώση της με την ίδρυση πόλεων - κρατών· παρέμεινε μόνο εκεί που διατηρήθηκε ο φυλετικός τρόπος οργάνωσης (π.χ. Ήπειρος, Μακεδονία).

β) αριστοκρατία → Η εξουσία στα χέρια των *αρίστων* (ευγενική καταγωγή + κατοχή γης)· η εγκαθίδρυση αριστοκρατικών πολιτευμάτων συνδέεται με τη συγκρότηση των πόλεων - κρατών.

γ) ολιγαρχία → 1) Κρίση των αριστοκρατικών πολιτευμάτων επειδή α) ήρθαν στην επιφάνεια νέες κοινωνικές τάξεις λόγω ανάπτυξης του εμπορίου και της βιοτεχνίας, β) αυτές οι κοινωνικές τάξεις διεκδίκησαν μερίδιο στην εξουσία και γ) εμφανίστηκε το καινούργιο στρατιωτικό σώμα της *οπλιτικής φάλαγγας*, διά του οποίου καλλιεργήθηκε η έννοια της ισότητας σε όλα τα επίπεδα.

2) Όξυνση των κοινωνικών διαφορών και των συγκρούσεων μεταξύ *ευγενών* και *πλουσίων* και *πλήθους* (τέλη του 7ου και αρχές του 6ου αι. π.Χ.).

3) Αντιμετώπιση της κατάστασης με την κωδικοποίηση του άγραφου, εθιμικού δικαίου, η οποία ανατέθηκε σε πρόσωπα κοινής αποδοχής από την τάξη των ευγενών (*νομοθέτες / αйсυμνήτες*: Λυκούργος, Δράκων, Σόλων, Πιπτακός, Ζάλευκος, Χαρώνδας κ.λπ.)

4) Συνέπεια: Συμμετοχή στη διακυβέρνηση της πολιτείας ανάλογα με την οικονομική κατάσταση των πολιτών, δηλ. με βάση το εισόδημα, άρα διεύρυνση της πολιτικής βάσης → μεταβολή του πολιτεύματος από αριστοκρατικό σε ολιγαρχικό / τιμοκρατικό.

δ) τυραννίδα → 1) Η ολιγαρχία δεν έδωσε λύση στα προβλήματα του πλήθους.

2) Οι αντιθέσεις υποδαυλίστηκαν από συγκεκριμένα πρόσωπα (ευγενείς) που ήθελαν να επιβάλουν τη δική τους εξουσία.

3) Τα πρόσωπα αυτά αναδείχτηκαν σε ηγέτες των κατώτερων κοινωνικών ομάδων, στην υποστήριξη των οποίων βασίστηκαν για να καταλάβουν την εξουσία → εγκαθίδρυση *τυραννίδος / τυραννικού καθεστώτος* με «προσωπικό» χαρακτήρα (Πολυκράτης / Σάμος, Περίανδρος / Κόρινθος, Θεαγένης / Μέγαρο, Πεισίστρατος / Αθήνα).

4) Ορισμένοι τύραννοι φρόντισαν για την ανάπτυξη της πόλης τους και για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των πολιτών.

5) Οι περισσότεροι είχαν βίαιο τέλος (δολοφονήθηκαν).

ε) δημοκρατία → 1) Εμφανίζεται μετά τα τέλη του 6ου αι. π.Χ. και στις λιγότερες (όχι στις περισσότερες) περιοχές, π.χ. στην Αθήνα, με τη μεταρρύθμιση του Κλεισθένη.

2) Βασικό πολιτειακό όργανο γίνεται η συνέλευση όλων των ενηλίκων κατοίκων που είχαν πολιτικά δικαιώματα, δηλ. η *εκκλησία του δήμου*.

3) Καθιερώνονται τα δικαιώματα της *ισηγρίας* (= κάθε πολίτης να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του για τη διαχείριση των κοινών) και της *ισονομίας* (= κάθε πολίτης να συμμετέχει στη διαμόρφωση και την ψήφιση των νόμων).

Γενικά: Κάθε πόλη - κράτος παγίωσε ένα συγκεκριμένο σύστημα διακυβέρνησης, π.χ. Σπάρτη (7ος - 2ος αι. π.Χ.) → ολιγαρχικό πολίτευμα

Αθήνα (7ος - 6ος αι. π.Χ.) → όλο το φάσμα των πολιτευμάτων μέχρι τη θεμελίωση της δημοκρατίας.

Ο πολιτισμός.

Οι πρώτες πνευματικές και καλλιτεχνικές αναζητήσεις εντοπίζονται στην Ιωνία, αλλά γρήγορα διαδίδονται και στον υπόλοιπο ελληνικό χώρο.

Ποίηση: Προσωπικό ύφος, εκφράζει βιώματα και συναισθήματα.

Πεζογραφία: Γεννιέται η *φιλοσοφία* (φυσικοί φιλόσοφοι) και η *ιστορία* (λογογράφοι, Ηρόδοτος).

Τέχνη: Μετά την πρώτη «ανατολίζουσα» φάση, διαμόρφωσε χαρακτηριστικά τυπικά των ελληνικών αισθητικών αντιλήψεων. Καλλιεργήθηκε η *αρχιτεκτονική* (δωρικός και ιωνικός ρυθμός), η *γλυπτική* (κούροι και κόρες) και η *κεραμική τέχνη* (μελανόμορφος και ερυθρόμορφος ρυθμός).

Θρησκεία: Έχουν αποκρυσταλλωθεί οι θρησκευτικές δοξασίες και ο τρόπος λατρείας κάθε θεού · τα χαρακτηριστικά της μορφής κάθε θεού γίνονται κοινά για όλους τους Έλληνες · ορισμένα ιερά αποκτούν πανελλήνια σημασία (π.χ. οι Δελφοί, η Ολυμπία, η Δήλος).

Οι περσικοί πόλεμοι.

Κατά την α΄ εικοσαετία του 5ου αι. π.Χ. οι Έλληνες αντιμετωπίζουν επιτυχώς τον περσικό επεκτατισμό.

Αφορμή → Η ατυχής *ιωνική επανάσταση* (499-494 π.Χ.).

Α΄ απόπειρα περσικής επέκτασης στον ελλαδικό χώρο → Ολοκληρωτική καταστροφή του περσικού στόλου στον Άθω · υποταγή της Θράκης και της Μακεδονίας.

Α΄ οργανωμένη περσική εκστρατεία → Ναυτική επιχείρηση, με στόχο την τιμωρία των Αθηναίων και των Ερετριέων για τη βοήθεια προς τους Ίωνες · στον *Μαραθώνα* δόθηκε το τέλος (490 π.Χ., Μιλτιάδης).

Β΄ οργανωμένη περσική εκστρατεία → Τεράστιες χερσαίες και ναυτικές δυνάμεις με στόχο την κατάκτηση ολόκληρου του ελλαδικού χώρου · μετά από τη σειρά των γνωστών συγκρούσεων - Θερμοπύλες (Λεωνίδα), Αρτεμίσιο, Σαλαμίνα (Θεμιστοκλής), Πλαταιές (Παυσανίας), Μυκάλη - οι Πέρσες εγκαταλείπουν με τα υπολείμματα του στρατού τους τον ελλαδικό χώρο (480-479 π.Χ.).

Ταυτόχρονα → Οι Έλληνες αναχαιτίζουν τους Καρχηδόνιους στη Σικελία (μάχη της *Ιμέρας*, 480 π.Χ.).

Σημασία των περσικών πολέμων.

1. Σύγκρουση όχι μόνο δύο αντιπάλων, αλλά δύο διαφορετικών τρόπων ζωής, δύο συστημάτων αξιών, δύο πολιτισμών.
2. Προβολή του δυναμισμού της πόλης - κράτους ως προς τον οργανωτικό τομέα.
3. (Το σημαντικότερο): Δημιουργία κοινής εθνικής συνείδησης και κοινής ιστορικής μνήμης όλων των Ελλήνων · οι περσικοί πόλεμοι ήταν οι πρώτοι *εθνικοί πόλεμοι* των Ελλήνων στην ιστορία.